JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
NIAL FENNELLY
25 päivänä marraskuuta 1999 *

I Johdanto

1. Esillä olevan asian taustalla on Italian autonomisen Bolzanon maakunnan erityinen kieliympäristö. Asia koskee yksityisen työnantajan asettamaa työhönottomenettelyyn osallistumista koskevaa edellytystä, jonka mukaan työnhakijoilla on oltava erityinen saksan ja italian kielen taidon osoittava maakunnan viranomaisten myöntämä todistus.

II Asiaan liittyvät tosiseikat ja oikeussäännöt

2. Cassa di Risparmio di Bolzano SpA (jäljempänä vastaaja) on yksityinen pankki, joka julkaisi 9.7.1997 työpaikkailmoituksen Dolomiten-nimisessä Bolzanon paikallisessa sanomalehdessä. Työhakemukset piti jättää viimeistään 1.9.1997. Ilmoituksessa työhönottomenettelyyn osallistumisen edellytykseksi asetettiin se, että hakijalla on kaksikielisyydestään (saksa ja italia) "B"-todistus, joka tunnetaan yleisesti nimellä *patentino*. Tämä todistus oli aiemmin ollut edellytyksenä pääsylle Bolzanon maakunnan julkishallinnon ylempiin virkoihin. Todistuksen voivat myöntää ainoastaan Bolzanon viranomaiset. Pääasian tosiseikkojen tapahtuma-aikana järjestettiin vuosittain neljä koetilaisuutta *patentinon* saamiseksi. Suullisia ja kirjallisia kokeita järjestettiin ainoastaan yhdessä koepaikassa kyseisessä maakunnassa — ja niiden välillä oli oltava 30 päivää. Asiaan sovellettavassa presidentin asetuksessa [1] täsmennetään, että kummankin kielen kirjallisten ja suullisten kokeiden on oltava yhtä vaikeat. Lähes kaikki kokeisiin osallistuvat henkilöt ovat Bolzanon maakunnan asukkaita. [2]

3. Pääasian kantaja Roman Angonese (jäljempänä kantaja) on Italian kansalainen, ja näyttää siltä, että toimivaltaiset paikalliset viranomaiset katsovat hänen asuneen Bolzanossa syntymästään lähtien. Hän on täysin kaksikielinen, mutta pääasian tosiseikkojen tapahtuma-aikana hänellä ei ollut *patentinoa*. [3] Hän jätti kuitenkin hakemuksen työhönottomenettelyyn osallistumiseksi ja esitti todistukset, joista ilmeni, että hän oli opiskellut englantia, puolaa ja joitakin muita slaavilaisia kieliä Wienin yliopiston filosofisessa tiedekunnassa vuodesta 1993 vuoteen 1997 (hän ei ollut vielä saanut tutkintotodistusta opinnoistaan) ja että hänellä oli Krakovassa hankittua työkokemusta geometrinä ja puolasta italiaan kääntävänä kääntäjänä.

* Alkuperäinen kieli: englanti.

1 — Presidentin asetus N:o 752, 26.7.1976, I osasto.

2 — Vuonna 1996 jätetyistä 20 799 koehakemuksista ainoastaan 1 077 (5,18 prosenttia) oli muualla kuin maakunnassa asuvien henkilöiden jättämiä.

3 — Hän hankki kyseisen todistuksen 20.10.1997.

Vastaaja epäsi kantajan hakemuksen työhönottomenettelyyn osallistumiseksi, minkä vuoksi tämä nosti kanteen vastaajaa vastaan Pretura Circondariale di Bolzanossa (jäljempänä kansallinen tuomioistuin) vaatien, että *patentinon* esittämisvelvollisuutta koskeva määräys (jäljempänä riidanalainen määräys) kumotaan ja että hänelle korvataan mahdollisuuden menettämisestä aiheutuneet vahingot.

4. Asianosaisten väitteissä ja perusteluissa on viitattu enimmäkseen EY:n perustamissopimuksen 48 artiklaan (josta on muutettuna tullut EY 39 artikla) sekä työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella 15 päivänä lokakuuta annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1612/68 [4] 3 artiklan 1 kohtaan ja 7 artiklan 1 ja 4 kohtaan, joissa säädetään seuraavaa:

"*3 artikla*

1. Tämän asetuksen mukaan ei jäsenvaltion lakeja, asetuksia tai hallinnollisia määräyksiä taikka hallinnollista käytäntöä saa soveltaa, jos:

— niissä asetetaan sellaisia rajoituksia tai ehtoja työn hakemiselle tai työpaikan tarjoamiselle tai ulkomaalaisen oikeudelle ottaa vastaan työtä ja työskennellä, jotka eivät koske oman maan kansalaisia, tai

— niiden yksinomaisena tai pääasiallisena tarkoituksena tai vaikutuksena on, huolimatta siitä, että niitä sovelletaan kansalaisuudesta riippumatta, estää muiden jäsenvaltioiden kansalaisia saamasta tarjottua työtä.

Tämä säännös ei koske tarjotun työn tai tehtävän laadusta johtuvaa kielitaitovaatimusta.

— —

7 artikla

1. Jäsenvaltion kansalaista ei työntekijänä saa kansalaisuutensa vuoksi saattaa toisen jäsenvaltion alueella kotimaisiin työntekijöihin verrattuna eri asemaan työ- ja palvelussuhteen ehtojen suhteen; tämä koskee erityisesti palkkausta, irtisanomista

4 — EYVL L 257, s. 2; suomenkielinen erityispainos, alue 5, nide 1, s. 33.

ja työttömyyden sattuessa paluuta saman alan työhön tai uudelleen työllistämistä.

— —

4. Kollektiivisen tai yksilöä koskevan sopimuksen määräys taikka muu työehtojen sääntelyä koskeva määräys, joka koskee työn saantia, työtä, palkkausta ja muita työehtoja sekä irtisanomista, on mitätön sikäli kuin siinä säädetään tai sallitaan edellytyksiä, jotka asettavat toisten jäsenvaltioiden kansalaiset työntekijöinä eriarvoiseen asemaan."

III Ennakkoratkaisupyyntö

5. Kansallinen tuomioistuin on esittänyt EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

"Onko määräystä, jossa edellytykseksi yksityisoikeudellisen yrityksen järjestämään työhönottomenettelyyn osallistumiselle asetetaan se, että hakija osoittaa paikallisten kielten taitonsa tietyn jäsenvaltion määrätyn julkisen viranomaisen tietyssä koepaikassa (tässä tapauksessa Bolzano) tiettyä suhteellisen pitkäkestoista (tässä tapauksessa kirjallisen ja suullisen kokeen välillä on oltava vähintään 30 päivää) menettelytapaa noudattaen pidetyn kokeen perusteella antamalla virallisella todistuksella, pidettävä EY:n perustamissopimuksen 48 artiklan 1, 2 ja 3 kohdan ja asetuksen N:o 1612/68 3 artiklan 1 kohdan sekä 7 artiklan 1 ja 4 kohdan vastaisena?"

6. Kansallinen tuomioistuin on todennut ennakkoratkaisupyynnössään, että henkilöillä, jotka eivät asu Alto Adigen itsehallintoalueella (johon Bolzanon maakunta kuuluu), ei todennäköisesti ole *patentinoa*, kun taas monet Bolzanon maakunnan asukkaat hankkivat tämän todistuksen varmuuden vuoksi keskiasteen opinnot päättäessään. Esillä olevassa asiassa sellaisten mahdollisten työnhakijoiden, joilla ei ollut *patentinoa*, oli vastaajan työhönottomenettelyssä noudattaman aikataulun vuoksi vaikeaa, jopa mahdotonta, hankkia todistusta ennen työhakemusten jättämiselle asetetun määräajan päättymistä. Lisäksi kansallinen tuomioistuin on katsonut, että kummankin kielen vaadittu taito olisi voitu teoriassa osoittaa muullakin tavoin joko itse työhönottomenettelyn aikana tai esittämällä muiden viranomaisten myöntämä todistus taikka esittämällä *patentino* aikanaan työhakemusten jättämiselle asetetun määräajan päätyttyä. Tämän vuoksi kansallinen tuomioistuin on katsonut, että kyseinen vaatimus saattaa olla kansalaisuuteen perustuvaa epäsuoraa syrjintää, koska käytetty valintaperuste liittyy läheisesti työnhakijan asuinpaikkaan. Kansallinen tuomioistuin on viitannut erityisesti yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Groener esittämään toteamukseen, että "on syrjintäkiellon peri-

aatteen vastaista vaatia, että kyseinen kielitaito on hankittava kyseessä olevassa valtiossa". [5]

7. Lisäksi kansallinen tuomioistuin on huomauttanut, ettei työntekijöiden vapaata liikkuvuutta koskevia yhteisön säännöksiä sovelleta tapauksiin, joiden tosiseikat koskevat ainoastaan yhtä jäsenvaltiota. [6] Se on ehdottanut, että ajanjaksoa, jonka aikana kantaja opiskeli Itävallassa, voitaisiin pitää esillä olevan asian tosiseikat yhteisön oikeuteen liittävänä tekijänä. Jos taas riidanalainen määräys katsottaisiin yhteisön oikeuden vastaiseksi, koska sillä loukataan hypoteettisesti niiden kolmansien osapuolten oikeuksia, jotka ovat toisen jäsenvaltion kansalaisia, se olisi katsottava Italian siviililain 1418 §:n nojalla mitättömäksi. Italian siviililain 1421 §:n nojalla mitättömyyteen "voi vedota kuka tahansa, jonka etua asia koskee, ja tuomioistuin voi todeta mitättömyyden omasta aloitteestaan". Jos riidanalainen määräys tai 19.12.1994 tehdyn säästöpankkien kansallisen työehtosopimuksen (jäljempänä vuoden 1994 työehtosopimus) 19 kohta, joiden nojalla vastaajalla on oikeus määrittää työhönottomenettelyyn osallistumista koskevat edellytykset, olisivat asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 4 kohdan nojalla mitättömiä, koska niillä syrjitään henkilöitä tai sallitaan henkilöiden syrjintä kansalaisuuden perusteella, kantaja voisi vedota kansallisessa tuomioistuimessa niiden mitättömyyteen, vaikka hänen tilanteensa ei liittyisi yhteisön oikeuteen. Vuoden 1994 työehtosopimuksen 19 kohdassa määrätään, että pankilla on oikeus päättää, käytetäänkö työhönotossa hakemuksiin tai kokeisiin perustuvaa sisäistä työhönottomenettelyä, vai toimitetaanko valinta pankin päättämillä valintaperusteilla. Saman työehtosopimuksen 21 kohdassa määrätään työhönottomenettelystä muun muassa, että työnhakijoiden on pyydettäessä esitettävä muun muassa kaikki yrityksen tarpeellisiksi katsomat asiakirjat.

IV Huomautukset

8. Kantaja, vastaaja, Italian tasavalta ja komissio ovat esittäneet asiassa kirjallisia ja suullisia huomautuksia. Niissä on käsitelty pääasiassa kolmea seikkaa, nimittäin i) liittymää yhteisön oikeuteen, ii) sitä, sovelletaanko asianomaisia säännöksiä ja määräyksiä yksityiseen yritykseen ja iii) sitä, onko kantajaa syrjitty laittomasti.

i) *Liittymä yhteisön oikeuteen*

9. Vastaaja ja Italian hallitus ovat katsoneet, että esillä oleva asia ei liity millään tavoin yhteisön oikeuden soveltamiseen, koska kantaja on Italiassa asuva Italian kansalainen, jolla ei pääasian tosiseikkojen tapahtuma-aikana ollut minkäänlaista muualla kuin Italiassa hankittua tutkintotodistusta, ja koska vastaaja on Italiaan sijoittautunut yritys. Vastaaja ja Italian

5 — Asia C-379/87, Groener v. Minister for Education and the City of Dublin Vocational Educational Committee, tuomio 28.11.1989, Kok. 1989, s. 3967 (jäljempänä Groener), 23 kohta; Kok. Ep. X, s. 275).

6 — Asia 180/83, Moser v. Land Baden-Württemberg, tuomio 28.6.1984 (Kok. 1984, s. 2539) (jäljempänä Moser).

hallitus ovat katsoneet, että asiassa Knoors vastaan Staatssecretaris van Economische Zaken[7] annetulla tuomiolla aloitetun oikeuskäytännön mukaan ulkomailla opiskeluun käytetty ajanjakso voidaan yhteisön oikeudessa säädettyjen oikeuksien kannalta ottaa huomioon ainoastaan, jos opiskelu on johtanut asian kannalta merkityksellisen tutkintotodistuksen saamiseen tai hyväksytyn koulutuksen suorittamiseen — nämä edellytykset eivät täyty nyt esillä olevassa asiassa, koska kantajan Wienissä suorittamat opinnot eivät liity millään tavoin pankkialaan eikä hän voinut käyttää niitä työhönottomenettelyssä hyödykseen. Muussa tapauksessa henkilöt voisivat melko mielivaltaisesti lyhyiden opintomatkojen perusteella tai jopa ainoastaan yhden päivän ulkomailla matkailutarkoituksessa vietettyään vedota yhteisön lainsäädännössä heille annettuihin oikeuksiin omaa jäsenvaltiotaan vastaan. Kantaja ei myöskään koskaan vaihtanut asuinpaikkaansa virallisesti Bolzanosta Wieniin. Italian siviililain mitättömyyttä koskevat säännökset eivät muuta ennakkoratkaisukysymyksen hypoteettista luonnetta, joten se on jätettävä tutkimatta.

10. Komissio on myöntänyt, että esillä olevan asian tosiseikat eroavat asiassa Kraus vastaan Land Baden-Württemberg[8] annetun kaltaisten aiempien tuomioiden tosiseikoista ja että kantajan sisällyttäminen yhteisön oikeuden soveltamisalaan olisi merkittävä uusi askel yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Komission mukaan asian voidaan kuitenkin katsoa liittyvän yhteisön oikeuteen sillä perusteella, että kantaja käytti vapaata liikkuvuutta koskevaa oikeuttaan osallistuakseen ammatilliseen koulutukseen ulkomailla ja että hänen tavoitteenaan oli päästä työhön Bolzanossa opintonsa päätettyään. Kun komission asiamieheltä kysyttiin suullisessa käsittelyssä siitä, onko ulkomailla opiskelun kestolla sekä opintojen päättymisen ja yhteisön oikeuteen perustuviin oikeuksiin vetoamisen välillä kuluneella ajanjaksolla merkitystä sen kannalta, liittyykö asia yhteisön oikeuteen, hän vastasi, ettei opintojen kesto eikä opintojen päättymisen ja yhteisön oikeuksiin vetoamisen välillä kulunut lyhyt aika aiheuta esillä olevassa asiassa ongelmia. Vain harvat henkilöt pääsevät täydellisesti opintojaan vastaavaan työhön, eikä tässä yhteydessä pitäisi soveltaa liian suppeaa lähestymistapaa. Komission asiamiehen mukaan sillä seikalla, että kantaja oli ollut rekisteröityneenä Bolzanoon koko Itävallassa opiskelunsa ajan, ei ollut merkitystä. Opiskelijoiden oleskeluoikeudesta 29 päivänä lokakuuta 1993 annetussa neuvoston direktiivissä 93/96/ETY[9] viitataan (italiaksi) *un diritto di soggiornoon* (väliaikaiseen oleskeluoikeuteen), joka eroaa pysyvästä oleskeluoikeudesta, ja on ilmeistä, että kantaja oli käyttänyt tätä oikeutta Itävallassa opiskellessaan.

ii) *Yksityiseen yritykseen sovellettavat säännöt*

11. Komissio ja kantaja ovat katsoneet, että *patentinon* esittämisvelvollisuutta koskeva riidanalainen määräys perustuu vuoden 1994 työehtosopimuksen 19 kohtaan

7 — Asia 115/78, Knoors v. Staatessecretaris van Economische Zaken, tuomio 7.2.1979, Kok. 1979, s. 399; Kok. Ep. IV, s. 321 (jäljempänä Knoors).

8 — Asia C-19/92, Kraus v. Land Baden-Württemberg, tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1663; Kok. Ep. XIV, s. 177 (jäljempänä Kraus).

9 — EYVL L 317, 18.12.1993, s. 59.

ja että tämä määräys ei näin ollen sovi yhteen asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 4 kohdan kanssa, koska siinä määrätyt ehdot ovat syrjiviä. Suullisessa käsittelyssä esitettyyn kysymykseen siitä, onko komsiolla kantaa perustamissopimuksen 48 artiklan suoraan soveltamiseen yksityisten työnantajien ja työntekijöiden välisiin sopimussuhteisiin, komission asiamies vastasi, ettei kysymystä ollut tarpeen käsitellä esillä olevassa asiassa, koska esitetyt vuoden 1994 työehtosopimusta koskevat perustelut olivat riittävät. Sitä vastoin vastaaja on katsonut, että työhönottoa koskevia asetuksen N:o 1612/68 ehtoja ei ole osoitettu yksittäisille työnantajille eikä esillä olevan asian riidanalaisella määräyksellä ole mitään yhteyttä vuoden 1994 työehtosopimukseen. Mainitun asetuksen 7 artiklan 1 kohdassa viitataan yksinomaan työntekijöille toisissa jäsenvaltioissa asetettaviin ehtoihin. Perustamissopimuksen 48 artiklan soveltaminen yksityisiin osapuoliin rajoittuu tilanteisiin, joissa nämä asettavat kokonaista toimialaa koskevia kollektiivisia ehtoja. [10]

iii) *Kantajan kohtaama laiton syrjintä*

12. Kantaja on väittänyt, että riidanalaisella määräyksellä syrjitään muualla kuin Bolzanossa asuvia henkilöitä, jotka eivät ole suorittaneet *patentinon* saamiseksi vaadittavaa koetta yhtä todennäköisesti kuin Bolzanon asukkaat. *Patentino* ei myöskään liity millään erityisellä tavalla pankkialan terminologiaan. Kantaja on valittanut sitä, että *patentino* asetettiin edellytykseksi työhönottomenettelyyn osallistumiselle sen sijaan, että se olisi sisällytetty työnhakijoiden soveltuvuutta koskeviin arviointiperusteisiin. Komissio on katsonut, että *patentinon* kaltainen todistus kaksikielisyydestä on perusteltu työhönoton edellytys Bolzanossa, mutta että todistuksen hankkimista koskevat käytännön esteet ovat kohtuuttomat ja ne kohdistuvat pääosin niihin henkilöihin, jotka eivät asu maakunnassa. Vastaaja on väittänyt, ettei riidanalainen määräys ole syrjivä, koska sen objektiivisena perusteena on yksityisen yrityksen vapaus soveltaa työhönotossa valitsemiaan menettelytapoja, jotka ovat tarkoituksenmukaiset kaksikielisellä alueella toimivassa yrityksessä ja joiden ansiosta yrityksen ei tarvitse itse arvioida työnhakijoiden kaksikielisyyttä haastattelemalla heitä kaikkia. *Patentino* on ainoa kaksikielisyystodistus, joka on varta vasten tarkoitettu kyseisten kahden kielen, saksan ja italian, kaksikielisyyden arviointiin. Joka tapauksessa kantajalla ei ole mitään sellaista todistusta, joka edes saattaisi vastata kyseistä todistusta, joten hänen perustelunsa ovat täysin hypoteettiset.

V Arviointi

13. Nähdäkseni ne seikat, joita esillä olevassa asiassa on käsiteltävä, yksilöidään asianmukaisesti yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyissä huomautuksissa. Nämä kysymykset liittyvät kiistatta jossain määrin toisiinsa. Kuten seuraavasta ilmenee, etenkin kysymys siitä, liittyykö kantajan

10 — Asia 36/74, Walrave v. Union Cycliste International, tuomio 12.12.1974 (Kok. 1974, s. 1405, 16 ja 19 kohta; Kok. Ep. II, s. 415) ja asia C-415/93, Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ym. v. Bosman ym., tuomio 15.12.1995 (Kok. 1995, s. I-4921).

tilanne riittävässä määrin yhteisön oikeuteen, on väistämättä yhteydessä siihen kantajan väitteeseen, että hän on joutunut yhteisön oikeudessa kielletyn syrjinnän kohteeksi.

i) *Liittymä yhteisön oikeuteen*

14. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan "työntekijöiden vapaata liikkuvuutta koskevia perustamissopimuksen määräyksiä ei — — voida soveltaa tilanteisiin, jotka ovat *täysin* jäsenvaltion *sisäisiä* asioita, toisin sanoen silloin, kun ne eivät missään määrin liity yhteisön oikeudessa säänneltyihin tilanteisiin" (kursivointi tässä).[11] Korostetut ilmaisut ovat saavuttaneet vakiintuneen aseman perusteina, joiden nojalla päätetään, voidaanko yhteisön oikeutta soveltaa.

15. Perustamissopimuksen 48 artiklalla ja sen soveltamissäännöksillä työntekijöille annettuihin oikeuksiin vetoavat yleensä ja helpoimmin ne jonkin jäsenvaltion työntekijät, jotka aikovat muuttaa toiseen jäsenvaltioon siellä työskennelläkseen. Yhteisöjen tuomioistuin on myöntänyt lisäksi, että henkilö voi vedota näihin tai sijoittautumista taikka palvelujen tarjoamista koskeviin määräyksiin omaa jäsenvaltiotaan vastaan, jos hän on aiemmin käyttänyt yhteisön lainsäädäntöön perustuvaa oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen ja hänen tilanteensa voidaan tämän vuoksi rinnastaa siirtotyöläisen tai ulkomaalaisen itsenäisen ammatinharjoittajan taikka palvelujen tarjoajan tilanteeseen.

16. Tarkastelen ensiksi joitakin tuomioita, joissa yhteisöjen tuomioistuin on katsonut yhteisön oikeuteen liittymistä koskevan ehdon täyttyneen. Asiassa Knoors antamassaan tuomiossa[12] yhteisöjen tuomioistuin totesi, että kaikkien jäsenvaltioiden kansalaiset voivat saadakseen luvan jatkaa jonkin ammatin harjoittamista vedota ulkomailla hankitun merkityksellisen työkokemuksen tunnustamista koskeviin neuvoston direktiivin[13] säännöksiin myös sitä valtiota vastaan, jonka kansalaiset he ovat. Muun muassa perustamissopimuksen 48 artiklassa turvatut vapaudet, "jotka ovat yhteisön järjestelmässä perustavanlaatuisia, eivät toteutuisi täydellisesti, jos jäsenvaltiot voisivat kieltäytyä soveltamasta yhteisön oikeussääntöjä sellaisiin kansalaisiinsa, jotka ovat käyttäneet hyväkseen liikkuvuutta ja sijoittautumista koskevia mahdollisuuksia ja jotka niiden ansiosta ovat hankkineet

11 — Asia 175/78, The Queen v. Saunders, tuomio 28.3.1979 (Kok. 1979, s. 1129, 11 kohta; Kok. Ep. IV, s. 439). Työntekijöiden vapaan liikkuvuuden tai sijoittautumisvapauden osalta ks. myös yhdistetyt asiat 35/82 ja 36/82, Morson ja Jhanjan v. Staat der Nederlanden, tuomio 27.10.1982 (Kok. 1982, s. 3723, 16 kohta; Kok. Ep. VI; s. 579); em. asiassa Moser annetun tuomion 15 kohta; asia 298/84, Iorio v. Azienda Autonoma delle Ferrovie dello Stato, tuomio 23.1.1986 (Kok. 1986, s. 247, 14 kohta); asia 204/87, Guy Bekaert, tuomio 20.4.1988 (Kok. 1988, s. 2029, 12 kohta); yhdistetyt asiat C-54/88, C-91/88 ja C-14/89, Nino ym., tuomio 3.10.1990 (Kok. 1990, s. I-3537, 11 kohta); yhdistetyt asiat C-297/88 ja C-197/89, Dzodzi v. Belgian valtio, tuomio 18.10.1990 (Kok. 1990, s. 3763, 23 kohta; Kok. Ep. X, s. 555); asia C-332/90, Steen v. Deutsche Bundespost, tuomio 28.1.1992 (Kok. 1992, s. I-341, 9 kohta); asia C-206/91, Koua Poirrez v. Caisse d'allocations familiales, tuomio 16.12.1992 (Kok. 1992, s. I-6685, 10 ja 11 kohta) ja em. asiassa Kraus annetun tuomion 15 kohta.

12 — Ks. em. asiassa Knoors annetun tuomion 18 kohta.

13 — Neuvoston direktiivi 64/427/ETY, annettu 7 päivänä heinäkuuta 1964, itsenäisten ammatinharjoittajien toimintaan ISIC-pääryhmiin 23—40 (teollisuus ja pienteollisuus) kuuluvassa tuotanto- ja jalostusteollisuudessa sovellettavista, siirtymätoimenpiteitä koskevista yksityiskohtaisista säännöksistä, EYVL 117, 1964, s. 1863; suomenkielinen erityispainos, alue 6, nide 1, s. 22.

direktiivissä tarkoitetun ammatillisen pätevyyden toisessa jäsenvaltiossa kuin siinä, jonka kansalaisia he ovat". [14]

17. Asiassa Broekmeulen vastaan Huisarts Registratie Commissie antamassaan tuomiossa [15] yhteisöjen tuomioistuin hyväksyi samoin perustein kansalaisuudeltaan alankomaalaisen lääkärin vetoamisen lääketieteen tutkintotodistusten tunnustamista ja lupaa lääkärintoimen harjoittamiseen koskeviin kahteen neuvoston direktiiviin. [16] Kyseinen lääkäri oli hankkinut lääketieteen tutkintotodistuksensa Belgiassa. Yleislääkäreiden merkitsemisestä rekisteriin vastaava Alankomaiden viranomainen oli vaatinut häntä osallistumaan vuoden mittaiseen lisäkoulutukseen. Yhteisöjen tuomioistuin päätyi samankaltaiseen ratkaisuun asiassa Gullung vastaan Conseils de l'Ordre des Avocats du Barreau de Colmar et de Saverne annetussa tuomiossa. [17] Kahden jäsenvaltion kansalainen, joka on hyväksytty harjoittamaan asianajajan ammattia toisessa näistä jäsenvaltioista, voi vedota toisen jäsenvaltion alueella asianajajien palvelujen tarjoamisen vapauden tehokkaan käyttämisen helpottamisesta 22 päivänä maaliskuuta 1977 annetun neuvoston direktiivin 77/249/ETY [18] säännöksiin edellyttäen, että direktiivissä määritetyt soveltamisedellytykset täyttyvät.

18. Näihin asioihin liittyi olennaisesti valtioiden rajat ylittäviä näkökohtia, jotka eivät riippuneet asianomaiseen yhteisön oikeuteen vetoavan henkilön kansalaisuudesta. Elinkeinon harjoittamista koskevan luvan saamiseksi yhteisön oikeudessa vaadittiin yhtä jäsenvaltiota tunnustamaan kaikkien yhteisön kansalaisten jossakin toisessa jäsenvaltiossa hankkimat tutkintotodistukset tai tunnustamaan näitä tutkintotodistuksia vastaaviksi katsotut, kyseisen ammatin harjoittamisen kannalta merkitykselliset ajanjaksot työntekijänä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana. [19]

19. Asiassa Bouchoucha [20] kantajaa, Ranskan kansalaista, vastaan oli nostettu syyte, koska tämä oli toiminut Ranskassa osteopaatin ammatissa, jota saavat harjoittaa ainoastaan lääkäriksi pätevöityneet henkilöt. Hän oli hankkinut Yhdistyneessä kuningaskunnassa osteopaatin tutkintotodistuksen, jonka perusteella hänellä oli oikeus harjoittaa kyseistä ammattia tässä jäsenvaltiossa. Yhteisöjen tuomioistuimen katsoi, että koska Ranskassa ammattiaan harjoittavalla Ranskan kansalaisella oli toisessa jäsenvaltiossa saatu ammatillinen tutkintotodistus, pääasiassa ei ollut kyse kansallisesta asiasta ja vapaata liikkuvuutta koskevien perustamissopimuksen määräysten sovellettavuutta oli syytä tarkastella. [21] Yhteisöjen tuomioistuin katsoi kuitenkin, että koska osteopaatin tutkintotodistusten vastavuoroisesta tunnustamisesta ei ole annettu säännöksiä, Ranskalla oli oikeus

14 — Em. asiassa Knoors annetun tuomion 20 kohta. Vaikka asiassa Knoors annettu tuomio koski sijoittautumisvapautta, yhteisöjen tuomioistuin vahvisti em. asiassa Kraus annetun tuomion 16 kohdassa, että perustamissopimuksen 48 artiklaan on sovellettava samaa perustelua.

15 — Asia 246/80, Broekmeulen v. Huisarts Registratie Commissie, tuomio 6.10.1981, Kok. 1981, s. 2311 (jäljempänä Broekmeulen), 20 kohta; Kok. Ep. VI, s. 205.

16 — Lääketieteen tutkintotodistusten, todistusten ja muiden muodollista kelpoisuutta osoittavien asiakirjojen vastavuoroisesta tunnustamisesta sekä toimenpiteistä sijoittautumisvapauden ja palvelujen tarjoamisen vapauden tehokkaan käyttämisen helpottamiseksi 16 päivänä kesäkuuta 1975 annettu neuvoston direktiivi 75/362/ETY ja lääkärintointa koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta 16 päivänä kesäkuuta 1975 annettu neuvoston direktiivi 75/363/ETY (EYVL L 167, 30.6.1975, s. 1 ja s. 14).

17 — Asia 292/86, Gullung v. Conseils de l'Ordre des Avocats du Barreau de Colmar et de Saverne, tuomio 19.1.1988, Kok. 1988, s. 111 (jäljempänä Gullung), 12 kohta; Kok. Ep. IX, s. 293.

18 — EYVL L 78, 26.3.1977, s. 17.

19 — Ks. myös asia 271/82, Auer v. Ministère Public, tuomio 22.9.1983 (Kok. 1983, s. 2727, 20 kohta; Kok. Ep. VII, s. 249).

20 — Asia C-61/89, Marc Gaston Bouchoucha, tuomio 3.10.1990 (Kok. 1990, s. I-3551).

21 — Edellä alaviitteessä 20 mainitussa asiassa Bouchoucha annetun tuomion 11 kohta.

rajata kyseisen toiminnan harjoittaminen lääkäriksi pätevöityneille henkilöille.[22] Samoin asiassa María Teresa Fernández de Bobadilla vastaan Museo Nacional del Prado ym. annetussa tuomiossa[23] yhteisöjen tuomioistuin otti tutkittavakseen taidekonservaattorin tutkintotodistuksen Yhdistyneessä kuningaskunnassa hankkineen Espanjan kansalaisen väitteen, jonka mukaan hän oli kohdannut syrjintää hakiessaan taidekonservaattorin toimea Espanjassa.

20. Asiassa Kraus annetussa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin tutki jokseenkin erilaista tilannetta, jossa Saksan kansalainen vaati Saksan viranomaisia ainoastaan tunnustamaan hänen oikeutensa käyttää yliopistollista jatkotutkintotodistusta, jonka hän oli saanut Yhdistyneen kuningaskunnan yliopistosta siellä suorittamiensa opintojen päätteeksi. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että vaikka yliopistollinen tutkintotodistus ei tavallisesti ole edellytys ansiotyöhön ryhtymiselle, siitä on etua sekä tällaiseen ammattiin ryhtymisen että siinä menestymisen kannalta.[24] Tutkintotodistus voi parantaa haltijansa mahdollisuuksia tulla valituksi tehtävään sellaisiin ehdokkaisiin verrattuna, joilla ei ole tällaista lisäpätevyyttä, koska se on osoituksena haltijansa soveltuvuudesta määrättyyn tehtävään sekä osoittaa tarvittaessa, että kyseinen henkilö hallitsee sen maan kielen, jossa todistus on annettu.[25] Lisäksi tällainen lisäpätevyys saattaa olla edellytyksenä pääsylle tiettyihin akateemisiin virkoihin, tai se voi edistää nopeampaa etenemistä taikka helpottaa sijoittautumista itsenäisenä ammatinharjoittajana.[26] Näin ollen tuomioistuin katsoi, että "sellaisen yhteisön kansalaisen tilanteessa, jolla on ammattiin pääsyä tai ainakin taloudellisen toiminnan harjoittamista helpottava muussa jäsenvaltiossa annettu yliopistollinen tutkintotodistus, sovelletaan yhteisön oikeutta myös silloin, kun kysymyksessä ovat kyseisen kansalaisen suhteet siihen jäsenvaltioon, jonka kansalainen hän on".[27]

21. Vaikka yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Singh antama tuomio[28] ei liitykään tutkintotodistusten tai muiden kelpoisuutta osoittavien asiakirjojen tunnustamiseen, siihen on viitattava lyhyesti. Kyseinen asia koski Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen intialaista aviomiestä. Asianomaiset henkilöt olivat työskennelleet kaksi vuotta Saksassa, minkä jälkeen he palasivat Yhdistyneeseen kuningaskuntaan aloittaakseen siellä liiketoiminnan harjoittamisen. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että vaimon oikeus vapaaseen liikkuvuuteen taloudellisen toiminnan harjoittamiseksi johti siihen, että aviomiehen oikeutta tulla Yhdistyneeseen kuningaskuntaan ja oleskella siellä vaimonsa kanssa säännellään EY:n perustamissopimuksen 52 artiklalla (josta on muutettuna tullut EY 43 artikla) ja sijoittautumiseen ja palvelujen tarjoamiseen liittyvää jäsenvaltioiden kansalaisten liikkumista ja oleskelua yhteisön alueella koskevien rajoitusten poistamisesta 21 päivänä toukokuuta 1973 annetulla neuvoston direktiivillä 73/148/ETY.[29]

22 — Edellä alaviitteessä 20 mainitussa asiassa Bouchoucha annetun tuomion 14—16 kohta.

23 — Asia C-234/97, Teresa Fernández de Bobadilla v. Museo Nacional del Prado ym., tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4773 (jäljempänä Fernández de Bobadilla).

24 — Ks. em. asiassa Kraus annetun tuomion 18 kohta.

25 — Edellä alaviitteessä 8 mainitussa asiassa annetun tuomion 19 kohta.

26 — Edellä alaviitteessä 8 mainitussa asiassa annetun tuomion 20—22 kohta.

27 — Edellä alaviitteessä 8 mainitussa asiassa annetun tuomion 23 kohta.

28 — Asia C-370/90, The Queen v. Immigration Appeal Tribunal ja Surinder Singh, tuomio 7.7.1992 (Kok. 1992, s. I-4265; Kok. Ep. XIII, s. 19).

29 — EYVL L 172, 28.6.1973, s. 14.

Yhteisöjen tuomioistuin totesi, että jäsenvaltion kansalainen saattaisi luopua aikeistaan lähteä kotimaastaan tehdäkseen perustamissopimuksessa tarkoitettua palkkatyötä tai harjoittaakseen itsenäisesti ammattia toisen jäsenvaltion alueella, jos hän tai hänen puolisonsa taikka lapsensa 'eivät palatessaan samassa tarkoituksessa siihen jäsenvaltioon, jonka kansalaisia he ovat, voisi hyötyä vähintään samanlaisista maahantuloa ja oleskelua koskevista helpotuksista, joista he yhteisön oikeuden tai johdetun oikeuden nojalla voisivat toisen jäsenvaltion alueella nauttia. [30]

22. Ennen kuin palaan näiden periaatteiden soveltamiseen esillä olevassa asiassa, viittaan joihinkin oikeudenkäyntiasioihin, joiden yhteisöjen tuomioistuin on katsonut jäävän yhteisön oikeuden soveltamisalan ulkopuolelle. Asioissa, joissa yhteisön kansalainen on pyrkinyt kiistämään hänen oman jäsenvaltionsa soveltamat säännöt, yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, ettei henkilön pelkästään hypoteettinen mahdollisuus käyttää oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen muodosta riittävää liittymää yhteisön oikeuteen. Näin ollen asiassa Moser annettu tuomio koski Saksan kansalaista, joka oli aina asunut Saksassa, [31] mutta pyrki osoittamaan liittymän yhteisön oikeuteen väittämällä, että Saksan lainsäädäntö, jolla hänen pääsynsä opettajan ammattiin kyseisessä jäsenvaltiossa estettiin, koska ei ollut varmuutta siitä, noudattaako hän perustuslakia (hänen sanottiin olevan kommunistisen puolueen jäsen), esti häntä hakemasta opettajan toimeen muissa jäsenvaltioissa. [32] Yhteisöjen tuomioistuin hylkäsi tämän perustelun ja vastasi, että "puhtaasti hypoteettinen mahdollisuus työskentelyyn toisessa jäsenvaltiossa ei muodosta riittävää liittymää yhteisön oikeuteen perustamissopimuksen 48 artiklan soveltamiseksi". [33]

23. Yhteisöjen tuomioistuin sovelsi samanlaista lähestymistapaa asiassa Kremzow vastaan Itävallan valtio antamassaan tuomiossa. [34] Tuomioistuin kieltäytyi käsittelemästä kysymystä, oliko Itävallan tuomioistuin rajoittanut laittomasti Kremzowin oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen riistäessään hänen vapautensa antamalla hänelle vankilatuomion murhasta ja ampuma-aseen laittomasta hallussapidosta, ja totesi, että "vaikka vapaudenriisto aina estää yksilöä käyttämästä oikeuttaan liikkua vapaasti, — — pelkkä hypoteettinen mahdollisuus, että tätä oikeutta käytetään, ei saa aikaan riittävää liittymää yhteisön oikeuteen, jotta yhteisön oikeuden säännöksiä voitaisiin soveltaa". [35]

24. Sekään seikka, että taloudellinen toimija asuu toisessa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa hän työskentelee, ei välttämättä saa aikaan riittävää liittymää yhteisön oikeuteen. Asiassa Werner vastaan Finanzamt Aachen-Innenstadt [36] Alankomaissa asuva Saksan kansalainen, joka työskenteli itsenäisenä ammatinharjoittajana, hammaslääkärinä, Saksassa ja ansaitsi tässä jäsen-

30 — Edellä alaviitteessä 28 mainitussa asiassa Singh annetun tuomion 19 ja 20 kohta.

31 — Ks. myös esim. asia 20/87, Gauchard, tuomio 8.12.1987, Kok. 1987, s. 4879, 10 ja 13 kohta ja em. asiassa Steen vastaan Deutsche Bundespost annetun tuomion 10 kohta.

32 — Em. asiassa Moser annetun tuomion 16 ja 17 kohta.

33 — Em. asiassa Moser annetun tuomion 18 kohta.

34 — Asia C-299/95, Kremzow v. Itävallan tasavalta, tuomio 29.5.1997, Kok. 1997, s. I-2629 (jäljempänä Kremzow).

35 — Em. asiassa Kremzow annetun tuomion 16 kohta. Ks. palvelujen tarjoamisen osalta myös asia C-41/90, Höfner ja Elser v. Macrotron GmbH, tuomio 23.4.1991 (Kok. 1991, s. I-1979, 39 kohta; Kok. Ep. XI, s. 147).

36 — Asia C-112/91, Werner v. Finanzamt Aachen-Innenstadt, tuomio 26.1.1993, Kok. 1993, s. I-429; Kok. Ep. XIV, s. 7 (jäljempänä Werner).

valtiossa miltei kaikki tulonsa, pyrki kiistämään Saksan verokohtelun, jonka mukaan muualla kuin Saksassa asuvilta henkilöiltä, jotka maksavat veroa ainoastaan Saksassa saamistaan tuloista, evättiin avioparien tulojen jakamista koskevien sääntöjen antamat etuudet sekä oikeus vähentää veronalaisista tuloistaan erilaisia vakuutusmaksuja, menoja ja veroja. Yhteisöjen tuomioistuin totesi, ettei perustamissopimuksen 52 artiklassa estetä määräämästä muualla kuin jäsenvaltiossa asuville kansalaisille tällaista korkeampaa veroa, [37] seuraavin perustein:

"Hans Werner on Saksan kansalainen, joka on hankkinut Saksassa tutkintotodistuksensa ja ammatillisen pätevyytensä ja harjoittanut aina ammattitoimintaansa kyseisessä jäsenvaltiossa, ja häneen on sovellettu Saksan verolainsäädäntöä. Ainoa tekijä, joka poikkeaa puhtaasti kansallisesta tilanteesta, on se, että Hans Werner asuu muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa hän harjoittaa ammatillista toimintaansa." [38]

25. Julkisasiamies Darmon ilmaisi selkeästi, että perustamissopimuksen 52 artiklan mahdollisen soveltamisen kannalta Wernerin tilanne erosi täysin esimerkiksi sellaisen Alankomaiden kansalaisen tilanteesta, joka asuu Alankomaissa ja toimii itsenäisenä ammatinharjoittajana Saksassa. [39] Hän tarkasteli edellä tiivistetysti esiteltyä, jäsenvaltion omien kansalaisten rinnastamista siirtotyöläisiin tai itsenäisiin ammatinharjoittajiin koskevaa oikeuskäytäntöä, ja totesi sen osoittavan, että yhteisöjen soveltama peruste on vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden aiempi käyttäminen *taloudellisen* toiminnan harjoittamiseen. [40] Lisäksi se seikka, että Werner asui pysyvästi Alankomaissa, esti häntä vetoamasta perustamissopimukseen ja säännöksiin, jotka koskevat vapaan liikkuvuuden rajoitusten poistamista palveluiden saamiseksi. [41] Muiden kuin taloudellista toimintaa harjoittavien henkilöiden oleskeluoikeudesta annettuihin direktiiveihin ei voitu vedota, koska ne eivät olleet pääasian tosiseikkojen tapahtuma-aikana voimassa. [42]

26. Yhteisöjen tuomioistuimen myöhemmin asiassa Schumacker antaman tuomion [43] perusteella on aivan ilmeistä, että Wernerin kanne hylättiin ainoastaan sen vuoksi, että hän oli sen jäsenvaltion (Saksa) kansalainen, jonka verosäännökset hän pyrki kiistämään. Asiassa Schumacker kantaja oli Belgian kansalainen ja asui Belgiassa. Hän sai kaikki tulonsa työs-

37 — Em. asiassa Werner annetun tuomion 17 kohta.

38 — Em. asiassa Werner annetun tuomion 16 kohta.

39 — Em. asia Werner, julkisasiamies Darmonin ratkaisuehdotuksen 24 kohta.

40 — Em. asia Werner, ratkaisuehdotuksen 30 kohta; ks. myös asia C-15/90, Middleburgh v. Chief Adjudication Offer, tuomio 4.10.1991, Kok. 1991, s. I-4655, julkisasiamies Mischon ratkaisuehdotuksen 45 kohta.

41 — Em. asia Werner, ratkaisuehdotuksen 36—43 kohta. Yhteisöjen tuomioistuin vahvisti asiassa C-70/95, Sodemare ym. vastaan Regione Lombardia 17.6.1997 antamassaan tuomiossa (Kok. 1997, s. I-3395) periaatteen, jonka mukaan palvelujen tarjoamista koskevia perustamissopimuksen määräyksiä ei sovelleta, jos asuinpaikka vaihtuu pysyvästi.

42 — Em. asia Werner, ratkaisuehdotuksen alaviite 19. Asianomaiset direktiivit olivat oleskeluoikeudesta 28 päivänä kesäkuuta 1990 annettu neuvoston direktiivi 90/364/ETY, ammattitoimintansa lopettaneiden työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien oleskeluoikeudesta 28 päivänä kesäkuuta 1990 annettu neuvoston direktiivi 90/365/ETY ja opiskelijoiden oleskeluoikeudesta 28 päivänä kesäkuuta 1990 annettu neuvoston direktiivi 90/366/ETY, EYVL L 180, 13.7.1990, s. 26, 28 ja 30. Yhteisöjen tuomioistuin kumosi direktiivin 90/366/ETY asiassa C-295/90, Euroopan parlamentti vastaan Euroopan yhteisöjen neuvosto, 7.7.1990 antamassaan tuomiossa (Kok. 1992, s. I-4193; Kok. Ep. XIII, s. 1), ja se korvattiin em. neuvoston direktiivillä 93/96/ETY.

43 — Asia C-279/93, Finanzamt Köln-Altstadt v. Roland Schumacker, tuomio 14.2.1995 (Kok. 1995, s. I-225). Ks. myös asia C-80/94, Wielockx v. Inspecteur der directe belastingen, tuomio 11.8.1995 (Kok. 1995, s. I-2493).

kentelystä Saksassa, ja koska hän asui muualla kuin kyseisessä jäsenvaltiossa, häneen sovellettiin Saksassa pääosin samaa verokohtelua kuin Werneriin. Schumackerin nostaman kanteen katsottiin kuuluvan yhteisön oikeuden soveltamisalaan, koska hän oli Belgian kansalainen ja koska hänen tapauksessaan kyseisten verosäännösten soveltamisen katsottiin olevan perustamissopimuksen 48 artiklan vastaista. Tämä eroavuus korostaa sitä vakiintunutta sääntöä, jonka mukaan jäsenvaltio voi syrjiä omia kansalaisiaan, elleivät nämä pysty osoittamaan kuulumistaan heidän etujensa turvaamiseksi tarkoitettujen yhteisön oikeuden säännösten soveltamisalaan.

27. Nyt esillä olevassa asiassa kantaja väittää, että hänellä on niiden Wienissä suoritettujen saksan, englannin, puolan ja muiden slaavilaisten kielten opintojen perusteella, jotka eivät pääasian tosiseikkojen tapahtuma-aikana olleet johtaneet tutkintotodistuksen myöntämiseen, oikeus kiistää kansalaisuuteen perustuvaa siirtotyöläisten syrjintää koskevaan yhteisön oikeuden kieltoon vedoten vaatimus, jonka mukaan työnhakijoilla on oltava erityinen, ainoastaan Bolzanon maakunnassa myönnettävä kaksikielisyystodistus. Edellä tiivistetysti käsitellyn vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella katson, ettei tätä väitettä voida hyväksyä.

28. Jos jätetään tällä erää sivuun se seikka, ettei kantaja ollut saattanut opintojaan päätökseen, nähdäkseni on olennaista, että vaikka kyseisiä opintoja voidaan pitää EY:n perustamissopimuksen 127 artiklassa (josta on muutettuna tullut EY 150 artikla) tarkoitettuna ammatillisena koulutuksena, opiskeltujen aineiden yhteys niin kantajan tavoittelemaan pankkialan toimeen kuin myös kyseisen toimen hakijoilta vaadittuun kaksikielisyystodistukseen oli varsin etäinen. Jos loppututkinnon suorittaneiden (tai todistettavasti merkittävän osan opinnoistaan suorittaneiden) henkilöiden ulkomailla suoritettuja opintoja käytetään perusteena määriteltäessä liittymää yhteisön oikeuteen, kun nämä pyrkivät kiistämään tiettyyn ammattiin pääsyä koskevat kotivaltionsa säännöt, nähdäkseni kyseisten opintojen ja joko asianomaisen ammatin tai sellaisen kyseiseen ammattiin pääsyä koskevan riidanalaisen määräyksen, joka on luonteeltaan erityislaatuinen, kuten esillä olevassa asiassa, välillä on oltava enemmän kuin ainoastaan hypoteettinen yhteys. Esillä olevassa asiassa kantajan opinnoilla ei ole ilmeistä yhteyttä pankkialaan eikä edes kaupalliseen alaan laajasti käsitettynä. Vaikka kantajan Wienissä suorittamat opinnot eivät olleet hypoteettisia siinä merkityksessä kuin tätä ilmaisua käytettiin asioissa Moser ja Kremzow annetuissa tuomioissa, kansallisen tuomioistuimen esittämien tosiseikkojen perusteella näillä opinnoilla ei näytä olevan mitään yhteyttä kantajan Bolzanossa hakemaan työhön tai tähän työhön pääsylle asetettuun edellytykseen. Koska liittymää yhteisön oikeuteen ei näin ollen ole, kantaja ei voi vedota perustamissopimuksen 48 artiklan tai sen johdettuun oikeuteen kuuluvien soveltamissäännösten mukaisiin oikeuksiin.

29. Peruste, joka koskee merkityksellistä yhteyttä toisaalta riita-asian ja yhteisön oikeuden otaksutun liittymän ja toisaalta asiassa esiin tuotujen yhteisön sääntöjen ja niiden soveltamisedellytysten välillä, täyttyi väistämättä asioissa Knoors, Broekmeulen ja Gullung, koska nämä asiat koskivat välittömästi yhteisön oikeuden sovellettavuutta asianomaisten tutkintotodistusten

tai työskentelyjaksojen tunnustamiseen, kuten edellä totesin. Asiassa Bouchoucha annettu tuomio tukee esittämääni arviointia suoremmin — vaikka kyseisessä asiassa ranskalaisella kantajalla ei ollut Ranskan lainsäädännössä osteopaatin ammatin harjoittamiseksi vaadittua lääketieteen tutkintotodistusta, hänellä oli toisen jäsenvaltion myöntämä osteopaatin ammatillinen todistus, minkä vuoksi yhteisöjen tuomioistuin katsoi, ettei asia ollut yksinomaan kansallinen. Mikään ei viittaa siihen, että yhteisöjen tuomioistuin olisi ratkaissut asian samoin, jos kantajan todistus olisi ollut oikeustieteen tai kirjallisuuden alalta taikka joltakin muulta alalta, joka ei liity kyseiseen työhön. Sama pätee asiassa Fernández de Bobadilla annettuun tuomioon. Kyseisessä asiassa kantajan Yhdistyneessä kuningaskunnassa suorittamat, tutkintotodistuksen saamiseen johtaneet opinnot liittyivät läheisesti hänen hakemaansa taidekonservaattorin toimeen.

30. Kraus on asiana jokseenkin erityislaatuinen, koska se liittyy yliopistollisen tutkintotodistuksen käsitteelliseen tunnustamiseen. Yhteisöjen tuomioistuin ilmoitti, että kyseiseen tilanteeseen sovelletaan yhteisön oikeutta, koska kyseinen oikeustieteellinen jatkotutkintotodistus helpottaa "ammattiin pääsyä tai ainakin taloudellisen toiminnan harjoittamista". Ratkaisua perustellessaan yhteisöjen tuomioistuin arvioi jatkotutkintotodistuksen merkitystä asianajajan ammattiin tai akateemiselle uralle pääsyn ja siinä etenemisen kannalta niin konkreettisesti kuin asian käsitteellinen luonne huomioon ottaen oli mahdollista. Jos kantajalla olisi tuossa asiassa ollut ulkomailla hankittu tutkinto englannin tai puolan kielessä, tutkinnon taloudellista merkitystä olisi ollut arvioitava suhteessa useisiin täysin toisenlaisiin ammatteihin. Samoin jos kantaja olisi nyt esillä olevassa asiassa hakenut englannin tai puolan kielen opettajan tointa tai mitä tahansa sellaista tointa, jossa englannin tai puolan kielen taidosta olisi ollut etua esimerkiksi ulkomaisten asiakkaiden kanssa asioitaessa, taikka tointa, jota haettaessa yhden tai kummankin kielen taito olisi ollut edellytys työhakemuksen arvioinnille, hänen Wienissä suorittamansa opinnot olisivat nähdäkseni saaneet aikaan liittymän yhteisön oikeuteen. Tässä yhteydessä on lisättävä, että asiassa Kraus annetussa tuomiossa esitetty kanta, jonka mukaan ulkomailla hankittu oikeustieteellinen tutkintotodistus voi osoittaa, että kyseisen todistuksen haltija hallitsee sen maan kielen, jossa todistus on annettu,[44] ei liity olennaisesti nyt esillä olevaan asiaan, koska siinä arvioitiin haltijan soveltuvuutta ryhtyä harjoittamaan taloudellista toimintaa tutkintotodistukseen olennaisesti liittyvällä alalla.

31. Nähdäkseni asiassa Werner annettu tuomio, kun sitä tulkitaan julkisasiamies Darmonin edellä mainitun laajemman arvioinnin perusteella, tukee tällaista tapaa arvioida yhteisön oikeuteen liittävän otaksutun tekijän riittävyyttä siten, että taloudellisen toiminnan luonne tai kyseinen rajoittava määräys otetaan huomioon. Kyseisessä asiassa annettu tuomio osoittaa, että kaikki valtioiden rajat ylittävät tosiseikat eivät saa aikaan liittymää yhteisön oikeuteen. Näin ollen yksinomaan ulkomailla asuminen ei oikeuttanut Saksan kansalaista vetoamaan sijoittautumista koskeviin perustamissopimuksen määräyksiin Saksaa vastaan, jonka alueella hän oli aina harjoittanut taloudellista toimintaa. Voidaankin kysyä — ja tämä on itse asiassa aivan toinen kysymys — voisiko Wernerin asemassa oleva henkilö

44 — Em. asiassa Kraus annetun tuomion 19 kohta.

direktiivin 90/364/ETY ja EY:n perustamissopimuksen 8 a artiklan (josta on muutettuna tullut EY 18 artikla) voimaantulon jälkeen perustellusti väittää, että Saksan verokohtelulla estettiin häntä Alankomaissa käyttämästä hänelle kuuluvia ei-taloudellisia oikeuksia.[45] Mielestäni nämä säännökset eivät vaikuta hänen puuttuvaan kelpoisuuteensa vedota Saksaan sijoittautumista koskeviin perustamissopimuksen erillisiin määräyksiin. Ei ole perusteltua olettaa, että esimerkiksi opiskelutarkoituksessa tapahtunut ulkomailla oleskelu voisi muuttaa sitä lähestymistapaa, jota yhteisön oikeudessa on omaksuttu sellaisten tulojen verotukseen, joita Werner sai hammaslääkärin ammatin harjoittamisesta.

32. Nähdäkseni asiassa Singh annettu tuomio ei ole ristiriidassa edellisessä kohdassa esitetyn lähestymistavan kanssa. On totta, ettei yhteisöjen tuomioistuin pyrkinyt määrittelemään yhteyttä aviovaimon Saksassa harjoittaman taloudellisen toiminnan ja sen toiminnan välillä, jota hän harjoitti palattuaan Yhdistyneeseen kuningaskuntaan aviomiehensä kanssa. Maahanmuuttoa koskeva riidanalainen kansallinen säännös ei kuitenkaan liittynyt mihinkään yksittäiseen ammattiin tai taloudelliseen toimintaan, vaan vaikutti vapaaseen liikkuvuuteen sinänsä. Näissä olosuhteissa oli perusteltua omaksua erilainen, yleisempi lähestymistapa, jonka mukaisesti kaikilla niillä Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisilla, jotka olivat käyttäneet oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen ryhtyäkseen taloudelliseen toimintaan, oli mahdollisuus vedota tähän oikeuteen niitä sääntöjä vastaan, joilla rajoitettiin heidän sijoittautumistaan kotivaltioon perheidensä kanssa.

33. Edeltävässä arvioinnissa en ole erityisesti kiinnittänyt huomiota siihen seikkaan, ettei kantaja ollut saattanut opintojaan päätökseen työhönottomenettelyyn osallistuessaan. Kantajan opintoja koskevien päätelmieni perusteella ensin ei ole tarpeen ratkaista, pitäisikö myös sellaiset asian kannalta merkitykselliset mutta vain osittain suoritetut opinnot, joiden hyväksytyn suorittamisen opiskelija kykenee asiakirjoin osoittamaan pääasian tosiseikkojen tapahtuma-aikana, otettava huomioon, jos näistä asiakirjoista ilmenee, että tiedot ja pätevyys vastaavat tiettyyn toimeen vaadittavalla kansallisella tutkintotodistuksella osoitettuja tietoja ja pätevyyttä.

34. Toisaalta on otettava huomioon myös kansallisen tuomioistuimen esittämä vaihtoehtoinen perustelu, jossa se toteaa, että Italian siviililain 1418 ja 1421 §:n mukaan kantaja voi menestyksellisesti vedota riidanalaisen ehdon pätemättömyyteen erga omnes, jos on näytetty, että sillä loukataan jonkin kolmannen, ehkä täysin hypoteettisenkin, osapuolen oikeuksia. Tällainen osapuoli olisi esimerkiksi työnhakija, joka on toisen jäsenvaltion kansalainen ja jolla on *patentinoa* vastaava todistus. Näkemykseni mukaan yhteisöjen tuomioistuimella ei ole toimivaltaa päättää tällaisten hypoteettisten kolmansien osapuolten oikeuksista, vaikka tällainen päätös saattaisikin olla oleellisen tärkeä sen ratkaisun kannalta, joka kansallisen tuomioistuimen on nyt esillä olevassa asiassa tehtävä.

45 — Esteistä lähteä yhdestä jäsenvaltiosta *taloudellisen* toiminnan harjoittamista varten ks. julkisasiamies Fennellyn 16.9.1999 esittämä ratkaisuehdotus asiassa C-190/98, Volker Graf v. Filzmoser Maschinenbau, tuomio 27.1.2000 (ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

35. Ennakkoratkaisumenettely on yhteisöjen tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välisen yhteistyön väline, mistä seuraa, että yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen yhteisöjen tuomioistuimelle esittämillä kysymyksillä merkitystä asian kannalta. Jos esitetyt kysymykset koskevat yhteisön oikeussäännön tulkintaa, yhteisöjen tuomioistuimella on näin ollen periaatteessa velvollisuus antaa ratkaisu. Yhteisöjen tuomioistuin voi kieltäytyä vastaamasta kansallisen tuomioistuimen esittämään ennakkoratkaisupyyntöön vain, jos menettelyssä pyritään saamaan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisu keinotekoisessa tai kuvitteellisessa oikeudenkäyntiasiassa, tai jos on selvää, että yhteisön oikeutta ei suoraan eikä välillisesti sovelleta yhteisöjen tuomioistuimen tulkittavaksi saatetun asian olosuhteissa.[46] Yhteisöjen tuomioistuin on tämän nojalla useaan otteeseen katsonut, että sillä on toimivalta ratkaista yhteisön oikeuden säännöksiä koskevia ennakkoratkaisukysymyksiä sellaisissa kysymyksissä, joissa kansallisen tuomioistuimen käsittelemän pääasian tosiseikat jäävät yhteisön oikeuden soveltamisalan ulkopuolelle, mutta joissa kyseisiä säännöksiä sovelletaan kansallisen oikeuden nojalla.[47]

36. Esillä oleva asia ei nähdäkseni kuitenkaan ole verrattavissa sellaisiin asioihin kuin Dzodzi, Leur-Bloem ja Giloy. Näissä asioissa yhteisön johdetun oikeuden olennaisten säännösten soveltaminen nimenomaisesti ulotettiin koskemaan sellaisia yksinomaisesti valtion sisäisiä tilanteita, jotka ovat verrattavissa kyseisillä yhteisön säännöillä alun perin säänneltyyn tilanteeseen. Usein näitä säännöksiä sovelletaan samanaikaisesti ja toisinaan niitä soveltaa sama hallintotuomioistuin, mutta niitä sovelletaan aina konkreettisiin tilanteisiin, joista kansallinen tuomioistuin on kyseisessä asiassa esittänyt ennakkoratkaisukysymyksen. Yhteisöjen tuomioistuin antaa ennakkoratkaisun siitä, miten sääntöjä on yhteisön oikeudessa tulkittava,[48] ottaen kuitenkin ratkaisussaan huomioon sen kansallisen riita-asian kannalta olennaiset tosiseikat, johon näitä säännöksiä niin ikään sovelletaan.

37. Näin ei ole esillä olevassa asiassa. Kansalaisuuden perusteella tapahtuvan työntekijöiden syrjinnän kieltämistä koskevissa yhteisön määräyksissä ja säännöksissä, joihin kantaja vetoaa, asetetaan hyvin yleisluonteisia vaatimuksia, joiden soveltamisala ja vaikutukset vaihtelevat olosuhteiden mukaan. Tämä seikka pätee erityisesti välillisen syrjinnän arviointiin.[49] Olen jo aiemmin todennut, ettei näitä säännöksiä voida suoraan soveltaa sellaiseen henkilöön, joka on vastaavassa tilanteessa kuin kantaja. Italian oikeudessa näitä säännöksiä ei ole nimenomaisesti ulotettu koskemaan hänen tilannettaan, ja on vaikea kuvitella, että näin tapahtuisi,

46 — Em. asiassa Dzodzi annetun tuomion 33—35 ja 40 kohta; asia C-231/89, Gmurzynska-Bscher v. Oberfinanzdirektion Köln, tuomio 8.11.1990 (Kok. 1990, s. I-4003, 18—20 kohta ja 23 kohta); asia C-28/95, Leur-Bloem v. Inspecteur der Belastingsdienst ja Ondernemingen Amsterdam 2, tuomio 17.7.1997, Kok. 1997, s. I-4161, 24—26 kohta (jäljempänä Leur-Bloem) ja asia C-130/95, Giloy v. Hauptzollamt Frankfurt am Main-Ost, tuomio 17.7.1997, Kok. 1997, s. I-4291, 20—22 kohta (jäljempänä Giloy).

47 — Em. asiassa Leur-Bloem annetun tuomion 27 kohta ja em. asiassa Giloy annetun tuomion 27 kohta. Em. asioissa Dzodzi ja Gmurzynska-Bscher annettujen tuomioiden lisäksi yhteisöjen tuomioistuin viittasi molemmissa asioissa asiassa 166/84, Thomasdünger v. Oberfinanzdirektion Frankfurt am Main 26.9.1985 annettuun tuomioon (Kok. 1985, s. 3001) ja asiassa C-384/89, Tomatis ja Fulchiron, 24.1.1991 annettuun tuomioon (Kok. 1991, s. I-127).

48 — Ks. erityisesti em. asiassa Leur-Bloem annetun tuomion 33 kohta.

49 — Em. asiassa Fernández de Bobadilla annettu tuomio on hyvä esimerkki sellaisesta osapuolen yksilölliseen tilanteeseen läheisesti liittyvästä ehdollisesta vastauksesta, joka voidaan antaa tutkintotodistusten tunnustamista koskevaan kysymykseen.

koska syrjinnän arvioinnissa on aina oltava vertailutekijä. Jos yhteisöjen tuomioistuin harkitsisi, onko näistä säännöksistä tästä huolimatta epäsuoraa hyötyä kantajalle Italian siviililakiin sisältyvän, mitättömyyttä koskevan yleisvaikutuksen nojalla, ainoastaan sillä perusteella, että näillä säännöksillä suojeltaisiin aivan erilaisessa tilanteessa olevaa henkilöä riidanalaisen määräyksen varauksettomalta soveltamiselta, päädyttäisiin keinotekoiseen ja kuvitteelliseen menettelyyn, joka eroaisi huomattavasti asioissa Dzodzi ja Giloy sovelletusta menettelystä.

ii) *Yksityiseen yritykseen sovellettavat säännöt*

38. Jos oletetaan, toisin kuin olen edellä esittänyt, että esillä oleva asia kuuluu yhteisön oikeuden soveltamisalaan, yhteisöjen tuomioistuimen on kansallisen tuomioistuimen sille esittämän ennakkoratkaisukysymyksen ratkaisemiseksi vastattava kysymykseen, missä määrin kansalaisuuden perusteella tapahtuvan syrjinnän kieltämistä koskevaa velvoitetta sovelletaan yksityisiin työnantajiin. En ole vakuuttunut komission esittämästä perustelusta, jonka mukaan riidanalainen määräys on kumottava, koska se perustuu vuoden 1994 työehtosopimuksen 19 kohtaan, joka on katsottava mitättömäksi asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 4 kohdan perusteella, koska siinä sallitaan kansalaisuuden perusteella tapahtuva syrjintä. Vuoden 1994 työehtosopimuksen 19 kohdan tarkoituksena ei ole säännellä niitä työhönottomenettelyyn osallistumista koskevia edellytyksiä, joita työnantajien on noudatettava. Nähdäkseni työehtosopimusten niiden määräysten rajoittaminen, joissa jokin yksittäinen seikka jätetään yksittäisten työnantajien harkintaan, siltä osin kuin kyseisen työehtosopimuksen osapuolet hyväksyvät lopullisesti asetettuja ehtoja mainitun asetuksen 7 artiklan 4 kohdan mukaisesti, on ristiriidassa markkinataloudessa toimivien taloudellisten toimijoiden itsemääräämisoikeuden kanssa, jonka luomassa ympäristössä asetusta N:o 1612/68 oli selvästi tarkoitus soveltaa. Tosiasiassa komission lähestymistavassa vältetään antamasta ratkaisua siihen perustavanlaatuiseen kysymykseen, jota nyt siirryn käsittelemään, eli sovelletaanko perustamissopimuksen 48 artiklaa suoraan yksityisiin työsuhteisiin EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan tavoin (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—143 artiklalla). Sama kysymys voidaan esittää asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 1 kohdasta. Kyseisen asetuksen 3 artiklaa ei ole tarpeen käsitellä, koska se liittyy selvästi jäsenvaltioiden määräyksiin ja hallinnolliseen käytäntöön. Näkemykseni mukaan esillä olevan asian ei voida katsoa kuuluvan 3 artiklan soveltamisalaan yksinomaan sillä perusteella, että *patentinon* myöntää julkinen viranomainen.

39. Asetuksen N:o 1612/68 7 artiklan 1 kohta kuuluu asetukseen, jota sovelletaan periaatteessa välittömästi, eikä ase-

tukseen sisältyvää kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltoa muun muassa työsuhteen ehtojen suhteen sovelleta ainoastaan julkishallinnon yksiköihin. Lisäksi asetuksen N:o 1612/68 II osastossa asetetaan joillekin yksityisille yrityksille muita velvoitteita niin 7 artiklan 4 kohdan kuin myös osallistumista ammattiyhdistyksiin koskevan 8 artiklan säännösten mukaisesti.

40. Perustamissopimuksen 48 artiklan 2 kohdan sanamuotoon sisältyy syrjinnän poistaminen, mutta tätä velvoitetta ei nimenomaisesti osoiteta millekään taholle. Yhteisöjen tuomioistuin on aiemmin todennut, että sitä sovelletaan niihin yksityisten elinten sääntelyihin, joiden tarkoituksena on säännellä kollektiivisesti palkkatyötä, koska muutoin jäsenvaltioiden välisten esteiden poistamisen vaikutus saatettaisiin tehdä tyhjäksi esteillä, jotka perustuvat muiden kuin julkisoikeudellisten yhdistysten tai yhteenliittymien oikeudellisen itsemääräämisvallan käyttöön.[50] Yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että 48 artiklan rajoittaminen koskemaan julkisten viranomaisten antamia säädöksiä voisi aiheuttaa sen, että näitä kieltoja sovellettaisiin eri tavalla.[51] Näin ollen saattaa tuntua yllättävältä, ettei yhteisöjen tuomioistuin ole tähän mennessä ottanut kantaa perustamissopimuksen 48 artiklan soveltamisesta yksityisten yritysten määrittelemiin työsuhteen ehtoihin. Enintään voidaan todeta, että yhteisöjen tuomioistuin on sisällyttänyt tämän seikan urheiluseuroja koskevissa asioissa esittämiinsä perusteluihin. Ensi näkemältä tuntuisi selvästikin mahdolliselta, että 48 artiklan 2 kohtaa olisi tulkittava vastaavasti kuin toisessa asiassa Defrenne vastaan Sabena annetussa tuomiossa,[52] joka koski perustamissopimuksen 119 artiklaan perustuvan, sukupuoleen perustuvaa suoraa palkkasyrjintää koskevan kiellon välitöntä soveltamista yksityisiin työnantajiin.

41. On vaikea ymmärtää, miten esimerkiksi sellaiset työpaikkailmoitukset, jotka on osoitettu yksinomaan jonkin jäsenvaltion kansalaisille tai joissa suljetaan jonkin jäsenvaltion kansalaiset menettelyn ulkopuolelle, mikä on ehkä vielä vakavampaa, voisivat jäädä perustamissopimuksen 48 artiklaan sisältyvän kiellon soveltamisalan ulkopuolelle. Esillä olevassa asiassa on kuitenkin monia seikkoja, joiden perusteella katson voivani luopua tämän kysymyksen perusteellisemmasta käsittelystä. Ensinnäkään mahdollisia perusteita kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää koskevan kiellon soveltamiseksi yksityisiin työnantajiin ei tuotu esiin ennakkoratkaisupyynnön perusteluissa eikä niitä käsitelty riittävässä määrin yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyissä huomautuksissa. Etenkään komissio ei ollut suullisessa käsittelyssä esitettyyn kysymykseen antamassaan vastauksessa valmistautunut perustelemaan tarkemmin näkökantaansa, jota en pitänyt vakuuttavana ja jonka mukaan vastausta kysymykseen on etsittävä vuoden 1994 työehtosopimuksen tekstistä. Toisekseen esillä oleva asia koskee väitettä kansalaisuuteen perustuvasta epäsuorasta syrjinnästä, jonka

50 — Em. asiassa Walrave annetun tuomion 18 kohta ja em. asiassa Bosman annetun tuomion 82 ja 83 kohta.

51 — Em. asiassa Walrave annetun tuomion 19 kohta ja em. asiassa Bosman annetun tuomion 84 kohta.

52 — Asia 43/75, Gabrielle Defrenne v. Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena, tuomio 8.4.1976 (Kok. 1976, s. 455, erityisesti 30—40 kohta; Kok. Ep. III, s. 63).

kieltäminen saattaa aiheuttaa yksityisille taloudellisille toimijoille erityisiä ongelmia ja vaikeuksia. Koska tulen jäljempänä toteamaan, että kantajan väitettä epäsuorasta syrjinnästä ei voitaisi pitää perusteltuna sittenkään, vaikka hänen tilanteensa voitaisiin rinnastaa sellaisen yhteisön työntekijän tilanteeseen, joka ei ole Italian kansalainen on parempi, etten anna yhteisöjen tuomioistuimelle suositusta esillä olevassa asiassa.

Lisäksi korkeakoulujen ja muiden yliopistollisia tai ammatillisia tutkintotodistuksia myöntävien laitosten tekemää työtä ei ole syytä toistaa vaatimalla, että työnantajat itse arvioivat sellaistenkin työnhakijoiden pätevyyden, jotka eivät vaadittuun ajankohtaan mennessä ole hankkineet tällaista virallista todistusta taidoistaan.

iii) *Kantajan kohtaama laiton syrjintä*

42. Olen jo edellä todennut kansallisen tuomioistuimen esittämistä toteamuksista, ettei kantajan Wienissä suorittamien opintojen ja vastaajan työnhakijoilta työhönottomenettelyyn osallistumiseksi edellyttämän *patentinon* välillä ole nähdäkseni riittävää yhteyttä. Bolzanon maakunnan kieliympäristön ja sen väestön kielijakauman perusteella on ilmeistä, että vastaajalla oli oikeus vaatia työnhakijoita näyttämään toteen kaksikielisyytensä. Työhönottomenettelyyn oletettavasti osallistuvien henkilöiden suuren määrän vuoksi vastaajalla oli oikeus vaatia, että nämä todisteet esitetään työhakemusten jättämiselle asetettuun määräaikaan mennessä viittaamalla saatuihin asian kannalta merkityksellisiin tutkintotodistuksiin, jotta vastaajan olisi helpompi valita työnhakijoista ne, jotka voivat osallistua itse menettelyyn. Näin ollen se seikka, että koetilaisuuksia *patentinon* saamiseksi järjestettiin ainoastaan neljä kertaa vuodessa, ei nähdäkseni aiheuta ongelmia — itse asiassa koetilaisuuksia ammatillisten tutkintotodistusten saamiseksi järjestetään usein paljon harvemmin.

43. Ainoa mahdollinen ongelma, joka liittyy vastaajan vaatimukseen siitä, että työnhakijoilla on oltava *patentino*, on se, että sillä saatetaan syrjiä epäsuorasti niitä siirtotyöläisiä, joilla on jonkin toisen viranomaisen myöntämä vastaava todistus, taikka rajoittaa näiden henkilöiden vapaata liikkuvuutta.[53] Nämä henkilöt voisivat vedota erilaisten tutkintotodistusten vastaavuuden määrittelyvaatimusta koskevaan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön.[54] Olen kuitenkin jo todennut, ettei kantajan tilanne ole tällainen, joten tämän kysymyksen käsittely on täysin hypoteettista. Näin ollen katson, ettei mikään yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyistä tosiseikoista osoita, että kantaja olisi kohdannut kansalaisuuteen perustuvaa peiteltyä syrjintää, joka voitaisiin oikaista arvioimalla hänen opintojensa ja *patentinolla* osoitetun kaksikielisyyden keskinäistä vastaavuutta.

53 — Ulkomailla hankittujen tutkintotodistusten vastaavuuden tunnustamista koskevassa oikeuskäytännössä erityistä kansallista tutkintotodistusta koskevaa vaatimusta pidetään yleensä vapaan liikkuvuuden rajoituksena eikä peitellyn syrjinnän muotona — ks. em. asiassa Volker Graf vastaan Filzmoser Maschinenbau annetun julkiasiamies Fennellyn ratkaisuehdotuksen 26 kohta.

54 — Ks. esim. em. asiassa Fernández de Bobadilla annetun tuomion em. kohta.

VI Ratkaisuehdotus

44. Edellä olevan perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Pretura Circondariale di Bolzanon esittämään ennakkoratkaisukysymykseen seuraavasti:

EY:n perustamissopimuksen 48 artiklaa (josta on muutettuna tullut EY 39 artikla) ja työntekijöiden vapaasta liikkuvuudesta yhteisön alueella 15 päivänä lokakuuta 1968 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1612/68 3 artiklan 1 kohtaa sekä 7 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tilanteessa, jossa väitetään, että jäsenvaltion vaatimus siitä, että työhönottomenettelyyn osallistuvilla työnhakijalla on oltava erityinen kaksikielisyystodistus, olisi kansalaisuuteen perustuvaa peiteltyä syrjintää, jos tämän väitteen on esittänyt kyseisen jäsenvaltion kansalainen, joka ei ole koskaan harjoittanut taloudellista toimintaa muualla yhteisössä ja jonka toisessa jäsenvaltiossa suorittamilla opinnoilla ei ole mitään yhteyttä haetun toimen luonteeseen eikä kyseisiin kieliin.